

Architektura koszarowa

Budownictwo wojskowe ma w Rzeszowie wielowiekową tradycję. Do dzisiejszych czasów zachowały się jednak głównie zespoły koszarowe powstałe za czasów monarchii austrowęgierskiej. Ponieważ dopiero w tym czasie w Rzeszowie pojawiły się stałe jednostki wojskowe, którym należało zapewnić zaplecze - mieszkania/koszary, magazyny, itp.

Pierwszy garnizon pojawił się niedługo po zajęciu Galicji przez wojska austriackie. Został rozlokowany na terenie zespołu klasztornego reformatów (rzeszowskie zgromadzenie zostało skasowane). Z czasem większość zabudowań rozebrano, a z pozyskanego materiału budowano nowe obiekty magazynowe.

Kościół również został przeznaczony na cele wojskowe - magazyn (wprowadzono nowe kondygnacje we wnętrzu), a obok wybudowano piekarnię (ob. ul. Reformacka). Ówczesny rzeszowski magazyn żywnościowy, należał do większych w Galicji. Budynek na terenie zespołu poreformackiego były używane na magazyny również przez wojsko polskie po odzyskaniu niepodległości. Zespoły koszar austriackich użytkowane były również w późniejszych czasach, otrzymały wówczas nowe nazwy.

Koszary Kraińskiego (Koszary Hallera), ul. Piłsudskiego 8-10

Najstarszy budynek o funkcji koszarowej, wzniesiony w latach 20. XIX w. przez Maurycego Kraińskiego, prawdopodobnie na zajazd, w latach 40. XIX w. został zaadaptowany przez właściciela na koszary.

Otrzymał formę piętrowego czworoboku z dużym wewnętrznym dziedzińcem. Pomieszczenia na piętrze skrzydeł (oprócz płd.) skomunikowano zewnętrznymi galeriami. Elewacja frontowa rozczłonkowana parami pilastrów, zwieńczona gzymsem koronującym.

W skrzydle frontowym zlokalizowano sień przejazdową.

Koszary otrzymały nazwę ich właściciela, ponieważ były własnością prywatną, a miasto mające obowiązek kwaterunkowy wynajmowało je dla wojska.

W końcu lat 20-tych wojsko oddało koszary miastu.

Koszary Hasklerowskie (Koszary Bema), po płd. stronie ul. Piłsudskiego 21

Miasto dzierżało budynek od Saula Hasklera, położony po drugiej (południowej) stronie ul. Mostowej (obecnie Piłsudskiego). Były to tzw. małe koszary lub koszary Hasklerowskie. Początkowo był to jeden budynek z lat 40. XIX w. oraz prostopadły do niego budynek gospodarczy.

W 1884 r. wzniesiono budynek równoległy do pierwszego, przy ob. ul. 8 Marca. Całość stworzyła zespół koszarowy z placem musztrowym oraz budynkami gospodarczymi. W zabudowaniach mieścił się również szpital.

W 2 poł. lat 70. XIX w. koszary Kraińskiego i Hasklerowskie zostały wykupione przez miasto i unowocześnione.

W 1889 r. w koszarach Kraińskiego zostało otwarte kasyno wojskowe. Kolejne zmiany w strukturze rzeszowskiego garnizonu związane były z rozpoczętą w 1868 r. reformą całego wojska Monarchii Austro-Węgierskiej. Jej wynikiem było zwiększenie obsady rzeszowskich jednostek. W następstwie, w 1884 r. powstał przy ob. Pl. Kilińskiego budynek dla kadr 55 batalionu Obrony Krajowej (OK) - tzw. I koszary OK.

I koszary Obrony Krajowej (Koszary Kilińskiego), Pl. Kilińskiego 1

Kiedy władze wojskowe zdecydowały się umieścić w Rzeszowie oddziały Obrony Krajowej, Magistrat podjął decyzję o wybudowaniu na Cyganówce (ob. pl. Kilińskiego) tzw. I i II koszar OK.

Był to pierwszy w Rzeszowie budynek od podstaw wybudowany na potrzeby wojskowe (1884 r.), piętrowy, o prostych podziałach ramowych, dekorowany ryzalitami i gzymsami.

W 1887 r. wybudowano drugi budynek dla 56 batalionu (ul. Batorego 9): rozłożysty murowany, dwukondygnacyjny, 23-osiowy.

Fasada dzielona trzema ryzalitami, o rozbudowanej dekoracji, ozdobiona została boniowaniem, gzymsami i opaskami okiennymi.

II Koszary Obrony Krajowej (Koszary Kilińskiego), ul. Batorego 20

Dwupiętrowy, koszarowy budynek został wybudowany na początku lat 90-tych XIX w. przy ul. Polnej (ob. Batorego 20) - były to tzw. III koszały OK.

Koszały kawaleryjskie (Koszały Głowackiego), ul. Lwowska 5

Wzniesione w miejscu baraków nad Wisłokiem w latach 1895 - 1898 po północnej stronie ul. Lwowskiej.

Powstał tu potężny zespół murowanych, parterowych budynków krytych cztero- i dwuspadowymi dachami pokrytymi dachówką. Przystosowane do potrzeb kawaleryjskich mieściły m.in. stajnie, a najbardziej charakterystycznym budynkiem była ujeżdżalnia.

Obecnie zespół przetrwał w mało zmienionej formie, oprócz dysharmonizującego, obecnie głównego, wielokondygnacyjnego budynku powstałego zapewne w l. 50. XX w.

Zdecydowana większość budynków zachowała swoją bryłę, kształt połaci, stajnie (ob. budynki nr 18, 19, 20, 21, 22, 23) posiadają także skromny wystrój architektoniczny - gzymsy, nadproża okienne dekorowane łukami odcinkowymi z kluczem.

Zespół koszar piechoty (Koszały Poniatowskiego), ul. Lwowska 4

Budynki z końca XIX w. Obecnie historyczny zespół tworzą trzy: wartownia usytuowana wzdłuż ul. Lwowskiej, położony w głębi budynek koszarowy na rzucie litery E oraz znajdujący pomiędzy nimi budynek magazynowy.

Koszary 3 pułku ułanów (Koszary Piłsudskiego) przy ul. Dąbrowskiego 22 wraz z gmachem Komendy Wojewódzkiej Policji

Teren zagospodarowany w 2 poł. lat 90. XIX w. wg proj. Hołubowicza, zbudowane przez firmę Hojarczyk i Wimmer z Wieliczki. Powstał duży zespół obiektów o zróżnicowanych funkcjach, w kolejnych latach przebudowywanych stosownie do potrzeb stacjonujących tu jednostek.

Całość zespołu jest dobrze czytelna, zachowała się także większość budynków wzniesionych na przełomie XIX/XX w. Oprócz pojedynczych obiektów, nadal użytkowane przez jednostkę wojskową. Część budynków zachowała oryginalne bryły, niektóre (nr 17 i 30), zachowały także architektoniczny wystrój elewacji. W skład zespołu wchodzi również ujeżdżalnia.

W 1914 r. zespół adaptowany został na potrzeby pułku artylerii OK, prace wykonał rzeszowski budowniczy Emilewicz.

Ponowna rozbudowa miała miejsce w 30. latach XX w.

Strzelnica przy ul. Strzelniczej 33

Zlokalizowana na płu. od Staroniwy, l. 90. XIX w. Zachował się jeden z zabytkowych budynków: murowany, parterowy o skromnym wystroju elewacji, który powstał zapewne po 1920 r.

Duże koszary piechoty OK (Koszary Sobieskiego), ul. Langiewicza 4

Powstały w 1901 r., wybudowane przez K. Hołubowicza na siedzibę sztabu i batalionu 17 pp OK. Budynki na zach. od ob. ul. Langiewicza zachowały trójkondygnacyjną bryłę, prosty podział ramowy elewacji; w budynkach przy ulicy - także fryz koronujący w formie kimationu. Uzupełnieniem koszar było powstanie w 1907 r., przy ul. Hoffmanowej 4, zespołu nowoczesnego szpitala, co zakończyło zasadniczy cykl inwestycyjny w tej jednostce.

Szpital składał się z dwupiętrowego budynku głównego (przebudowa w 60. lata XX w.) oraz niewielkiego, parterowego budynku kostnicy o zachowanym wystroju architektonicznym. Szpital pełnił swoją funkcję do 1927 r., kiedy został przekształcony w Izbę Chorych.

W całości, zespół koszar Obrony Krajowej w Rzeszowie był pod względem wielkości drugim po Lwowie zespołem tej formacji w całej Galicji. Po odzyskaniu niepodległości szpital pełnił swoją funkcję do 1927 r., kiedy to został zdegradowany do funkcji Izby Chorych.

--

O nowe obiekty wzbogacił się Rzeszów podczas okupacji. Przy ul. Krakowskiej wybudowali Niemcy obszerny kompleks budynków, który jest użytkowany przez wojsko do dziś.

W związku ze zmniejszeniem się liczebności garnizonu, po 1944 nie budowano w Rzeszowie nowych obiektów koszarowych. Ponadto, wojsko opuściło stare koszary przy pl. Kilińskiego i ul. Batorego.